

теоретичних розробок у практику, підвищення методичного рівня організації роботи дитячих установ. З'ясовано, що витoki методичної роботи дошкільних навчальних закладів беруть свій початок у першій третині ХХ століття. У цей період, за змістом і формою, методична робота в дошкільних установах у цілому копіювала шкільну систему. Проте вихователі здійснювали активний пошук шляхів самобутнього розвитку змісту, методів і форм організації методичного супроводу освітньої роботи з дітьми. На той час поняття «методична робота» не використовувалось у широкому педагогічному обігу, а було лише прописане в назвах інструкційних листів, рекомендаціях, положеннях тощо. Паралельно активний пошук шляхів побудови ефективної діяльності дитячих установ супроводжувався створенням відповідних наукових інститутів і секторів, а також закладів із підготовки дошкільних працівників. Зусиллями науковців того часу були закладені теоретичні основи розвитку та організаційно-змістові засади методичної роботи в системі дошкільного виховання України. Через інструктивні матеріали й методичні розробки вони втілювались у практику суспільного дошкільного виховання.

Урахування актуальності проблеми, потреби переосмислення та трансформації ідей історичного досвіду організації методичної роботи в дошкільному навчальному закладі свідчить про перспективність подальших наукових розвідок піднятих питань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар А. Д. Розвиток суспільного дошкільного виховання в Українській РСР (1917–1967) / А. Д. Бондар. – К. : Вид-во Київ. ун-ту, 1968. – 226 с.
2. Дітковська С. О. Становлення системи дошкільного виховання в УРСР (1917–1929 рр.) / С. О. Дітковська // Наук. вісн. Південноукр. держ. пед. ун-ту ім. К. Д. Ушинського : (зб. наук. пр.). – Одеса, 2003. – № 9/10. – С. 99–107.
3. Дорошенко О. Дитячий садок / О. Дорошенко. – Київ, 1922. – 217 с.
4. Ермола А. М. Система науково-методичної роботи інформаційно-методичних центрів з учителями загальноосвітніх навчально-виховних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Ермола Анатолій Михайлович. – Х., 1998. – 255 с.
5. Литвиненко Г. М. Інноваційний розвиток районних (міських) методичних кабінетів і центрів як науково-методичних установ [Електронний ресурс] / Г.М. Литвиненко // Освіта України. – 2012. – №26. – Режим доступу : [orpp.ed-sp.net>metod/1483/1483_1.doc](http://orpp.ed-sp.net/metod/1483/1483_1.doc).
6. Про реорганізацію мережі і системи педагогічної освіти. Постанова РНК УРСР від 11.08.1930 р. // Бюлетень Наркомосу УРСР. – 1930. – № 40. – С. 633
7. Ситник А. П. Должность – методист / А. П. Ситник // Методист. – 2001. – № 1. – С. 11–13.
8. Улюкаєва І. Г. Історія суспільного дошкільного виховання в Україні : навч. посіб. / І. Г. Улюкаєва ; Бердян. держ. пед. ун-т [та ін.]. – Бердянськ : Колор-Прінт, 2007. – 169 с.

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка

Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології

Науковий журнал
Виходить десять разів на рік

Заснований у листопаді 2009 року
№ 4 (48), 2015

CEJSH

INDEX COPERNICUS
I N T E R N A T I O N A L

Суми
СумДПУ імені А. С. Макаренка
2015

Засновник, редакція, видавець і виготовлювач
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Друкується згідно з рішенням вченої ради Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка (протокол № 4 від 30.03.2015)

Редакційна колегія:

- А. А. Сбруєва – доктор педагогічних наук, професор (головний редактор)
(Україна);
О. Є. Антонова – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Дж. Бішоп – професор Східно-Мічиганського університету (США);
К. Бялобжеська – доктор гуманітарних наук (Польща);
Б. В. Год – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
О. В. Єременко – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Е. Кантович – професор, доктор хабілітований (Польща);
О. О. Коростельов – доктор педагогічних наук, професор (Росія);
Ц. Курковський – доктор гуманітарних наук (Польща);
О. В. Лобова – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
О. В. Михайличенко – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Г. Ю. Ніколаї – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
О. І. Огієнко – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
В. І. Статівка – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
В. О. Цикін – доктор філософських наук, професор (Україна);
Н. Н. Чайченко – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
О. С. Чашечникова – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
А. І. Кудренко – кандидат педагогічних наук, професор (Україна);
М. О. Лазарєв – кандидат педагогічних наук, професор (Україна);
О. Г. Козлова – кандидат педагогічних наук, професор (Україна);
О. М. Полякова – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна);
М. А. Бойченко – кандидат педагогічних наук, доцент (відповідальний секретар)
(Україна);
І. А. Чистякова – кандидат педагогічних наук, доцент (секретар-координатор)
(Україна)

Затверджено президією ВАК України як
фаховий журнал з педагогічних наук
(Бюлетень ВАК України, 2010 р., № 6)

У журналі відображені результати актуальних досліджень з питань порівняльної педагогіки, теорії та історії освіти, з проблем організації освітнього процесу у вищій школі, соціалізації особистості, а також проблем корекційної та інклюзивної освіти.

Key words: evaluation, quality, criteria and methods of evaluation, a higher school teacher, pedagogical activity, rating, attestation, evaluation of the pedagogical activity.

УДК 373.2.091(477)«1920/1930»

Т. Ю. Шинкар

Київський університет імені Бориса Грінченка

МЕТОДИЧНА РОБОТА В СИСТЕМІ ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ УКРАЇНИ В 20–30-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті розкрито теоретичні основи становлення та розвитку методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20–30-ті роки ХХ століття. В основу дослідження покладено аналіз наукових фактів, педагогічного досвіду, теоретичне узагальнення особливостей становлення суспільного дошкільного виховання та методичної роботи в зазначений період. Результати дослідження розкривають вплив провідних ідей педагогічної науки на трансформацію змісту і форм організації методичної роботи в дошкільних навчальних закладах та надають можливість їх використання в оновленому контексті розвитку освіти. Автор констатує, що досліджуваний період характеризувався широким розгортанням мережі закладів дошкільного виховання, визначенням змісту дошкільної освіти, впровадженням нових наукових ідей у практику, підвищенням методичного рівня організації роботи в дитячих установах. Перспективи подальших наукових розвідок вбачаються в аналізі й систематизації історичних джерел та їх використання у практиці підготовки сучасних фахівців із дошкільної освіти.

Ключові слова: методична робота, зміст освіти, розвиток, історичний досвід, система дошкільного виховання, суспільне дошкільне виховання, історико-педагогічне дослідження, дитячий садок, дошкільний навчальний заклад.

Постановка проблеми. Перебудова в сучасній системі освіти України, стрімкий розвиток суспільного дошкільного виховання зумовлює необхідність дослідження педагогічного досвіду та історії дошкільної педагогіки з метою вивчення, виокремлення та трансформації продуктивних ідей організації методичної роботи в дошкільних навчальних закладах сьогодення.

Одним із найважливіших чинників ефективної діяльності дошкільного навчального закладу є рівень організації методичної роботи. Діяльність сучасного дошкільного навчального закладу неможлива без організованої методичної роботи, яка віддзеркалює вимоги суспільства до дошкільної освіти: зміни у змісті та технологіях навчання й виховання дітей дошкільного віку, що зумовлені розвитком сучасних інформаційно-комунікативних технологій, запитами батьків та потребами дітей дошкільного віку. Організацію методичної роботи в дошкільному навчальному закладі необхідно переглянути з позиції наукового обґрунтування ефективних форм і методів роботи, витокі яких знаходяться на попередніх етапах розвитку системи суспільного дошкільного виховання.

Аналіз актуальних досліджень. У вивченні генези методичної роботи у сфері дошкільної освіти приділено увагу окремим її аспектам, зокрема, становленню й розвитку системи дошкільної освіти, змісту та плануванню

навчально-виховного процесу в дошкільних навчальних закладах, методам і формам його організації (В. Котирло, З. Борисова, К. Крутій, Л. Артемова, О. Проскура та ін.); історико-педагогічним аспектам розвитку освіти, суспільного дошкільного виховання в Україні, характеристиці українського національного дошкілля (І. Улюкаєва, О. Бондар, О. Венгловська, Т. Степанова та ін.). Загальні теоретичні аспекти методичної роботи в закладах освіти висвітлено у працях В. Павленко, І. Жерносек, І. Титаренко, О. Зубкова, С. Майданенко та ін.; розкрито особливості організації методичної роботи в закладах освіти різного рівня на сучасному етапі (А. Богущ, В. Крижко, К. Крутій, Н. Савінова, О. Зайченко та ін.). Генеза системи методичної роботи в радянській та вітчизняній освіті висвітлено в роботах А. Єрмоли, Г. Данилової, Г. Литвиненко, Л. Калініної, О. Капченко, П. Худомінського, Т. Ткачевої та ін., але ці праці стосуються переважно методичної роботи у школі. Проблема розвитку теоретичних основ методичної роботи в системі дошкільного виховання України в 20–30-ті роки ХХ століття не набула узагальнення й недостатньо висвітлена в сучасних наукових дослідженнях.

Метою статті є розкриття теоретичних основ становлення та розвитку методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20–30-ті роки ХХ століття в єдності аналізу наукових досліджень, педагогічного досвіду, особливостей становлення суспільного дошкільного виховання та методичної роботи в зазначений період.

Методи дослідження: історико-педагогічний аналіз, синтез, узагальнення (вивчення та систематизація наукових джерел, визначення етапів розвитку змісту й форм організації методичної роботи в Україні в означених хронологічних межах); хронологічно-системний (вивчення генезису змісту й форм організації методичної роботи в дитячих садках України в означений період); конкретно-історичний (розкриття педагогічних фактів і явищ, що визначали особливості розвитку змісту й форм організації методичної роботи в дитячих садках України, внесок педагогів-практиків у розвиток методичної роботи в дитячих садках).

Виклад основного матеріалу. Перша світова війна та громадянська війна змусили жінок брати активну участь у розбудові й відновленні промисловості держави, сім'я не мала можливості забезпечувати якісне виховання дітей. Збільшилася кількість безпритульних дітей, дітей-сиріт. Державна політика в галузі освіти спрямовувалася на масове створення дитячих будинків для дітей віком від 3 до 15 років. Проте економічний занепад у країні не дав можливості об'єднати в єдиний навчально-виховний заклад усі існуючі на той час установи, у яких здійснювалося виховання й навчання дітей. Тому, продовжили своє існування освітні заклади, у яких педагоги опікувалися вихованням і навчанням дітей саме дошкільного віку.

Період 20–30-х рр. ХХ століття характеризувався остаточним утвердженням радянської влади в Україні та становленням радянської

системи суспільного дошкільного виховання; це був період широкого розгортання мережі закладів дошкільного виховання, розробки змісту дошкільної освіти, орієнтованої на державну політику [1]. На першій Всеукраїнській нараді з народної освіти (1920) було прийнято модель системи освіти України. Відділ народної освіти було поділено на підвідділи, одним із яких був дошкільний [2]. Передбачалися штатні одиниці завідувачів відділами та інструкторів, які працювали над визначенням організаційних форм і методів керівництва дошкільними навчальними закладами [8].

Саме цей період представлений працями українських фундаторів дошкільної педагогіки, серед яких роботи видатних педагогів: А. Гендріхівської, О. Дорошенко, С. Русової, І. Соколянського, В. Чередніченко, Е. Яновської та ін. Науково-методичний сектор Наркомпросу УРСР та секція дошкільного виховання Українського науково-дослідного інституту педагогіки розробили й видали великим тиражем низку методичних посібників для вихователів щодо організації роботи в дитячих садках. Вони засвідчили, що впродовж одного десятиліття тричі суттєво змінювались основні програмні документи. У 1931 році почав видаватися науково-методичний журнал «За комуністичне виховання дошкільника». У ньому друкувалося багато матеріалів методичного характеру, зокрема з організації різних типів закладів суспільного дошкільного виховання. Журнал значною мірою сприяв підвищенню методичного рівня організації роботи дитячих установ, а матеріали розміщені в ньому, дозволили вихователям ознайомитись зі здобутками теорії та практики дошкільного виховання [8]. У сукупності з працями науковців, методичні рекомендації з організації освітнього процесу в дитячих садках заклали теоретичні основи розвитку методичної роботи у сфері суспільного дошкільного виховання.

Однією з особливостей того часу було й те, що українська педагогічна думка була складовою радянської педагогіки. Теоретичний доробок російських педагогів (Є. Тихеевої, Є. Фльоріної, Л. Шлегер, Н. Сакуліної, Ю. Аркіна та ін.) – широко використовувався у практиці роботи дитячих садків в Україні.

Витоки методичної роботи в дошкільних установах пов'язана з роботою школи, у якій вона є невід'ємною складовою освітнього процесу. Вперше офіційно посаду методиста (вчителя-інструктора) в школі запропонували ввести на I Всеросійському з'їзді з питань народної освіти (1914 рік) [7]. У дошкільних закладах ця посада з'явилася значно пізніше, хоча методична робота в них активно розвивалась. Аналіз теоретичних джерел засвідчує різноманітні підходи вчених до періодизації розвитку та становлення методичної роботи. Так, Г. Литвиненко виділяє п'ять етапів розвитку методичної служби: I період – II половина XIX ст. – до 20-их рр. XX ст. – зародження форм і змісту діяльності методичної служби; II період – 20–30-ті роки XX ст. – формування інституційних форм методичної служби навчально-методичного спрямування; III період – 1948–1968 рр. – діяльність

педагогічних кабінетів, їх ліквідація й поновлення з інспекторсько-методичними функціями; IV період – 1967–1991 рр. – діяльність районних (міських) методичних кабінетів; V період – 1991–початок XXI ст. – модернізація методичної служби як невід’ємної національної складової [5]. Дослідник А. Єрмола виділяє більше десяти етапів розвитку методичної роботи, співвідносячи їх з історією розвитку держави [4].

У 20–30-х роках XX століття суспільне дошкільне виховання лише розпочинало свій розвиток. Перед ним стояли питання визначення змісту освіти, впровадження нових наукових ідей у сфері дошкільного виховання в практику, підвищення педагогічної майстерності вихователів дитячих установ, що спонукало розвиток методичної роботи. Методична робота в закладах для дітей дошкільного віку існувала, хоча це поняття й не використовувалось у широкому педагогічному обігу, а було лише прописане в назвах інструкційних листів, рекомендаціях, положеннях тощо. У 20–30-ті рр. XX століття почали активно розвиватися та діяти такі форми організації методичної роботи, як педагогічні виставки та спеціальні комісії з дошкільного виховання при Народному комісаріаті освіти в Україні. Українські делегації долучилися до участі у Всеросійських з’їздах із дошкільного виховання, Всеукраїнських нарадах та конференціях дошкільних працівників. На курсах підготовки дошкільних працівників обговорювалися питання розроблення та впровадження в практику навчальних посібників і методичних рекомендацій з фізичного, морального, трудового розвитку дітей дошкільного віку.

Зусилля науковців того часу були спрямовані на оптимізацію змісту та форм організації діяльності дітей у дитячих садках. Так, у 1922 році з’явилася праця О. Дорошенко «Дитячий садок», де автор розглядала питання організації навчання та виховання дітей у дитячих садках. Ця книга використовувалася вихователями як методичний посібник [3].

У 20–30-х роках XX століття відбувався активний пошук шляхів побудови ефективної діяльності дитячих садків, що супроводжувався створенням відповідних наукових інститутів і секторів (Інститут народної освіти, 1920; Вищі трирічні педагогічні курси імені Б. Д. Грінченка, 1922; Український науково-дослідний інститут педагогіки, у складі якого створено сектор дошкільного виховання, 1926), впровадженням у практику перших методичних інструкцій та рекомендацій («Організаційні поради в справі позашкільної і дошкільної освіти», 1918; «Организация массовой методической работы по дошкольному воспитанию», 1932; Положение о дошкольном инструкторе, 1935; «Указание к организации и содержанию методического руководства детскими садами», 1937), розробкою керівництв для вихователів та програм виховання дітей дошкільного віку («Дошкільне виховання», 1918; «У дитячому садку», 1919; «Дитячий садок», 1920; «Теорія і практика дошкільного виховання», 1924; «Теорія і практика дошкільного виховання», 1927; «Програма для дошкільних

закладів», 1932; «Програма для дошкільних закладів», 1934; «Керівництво для вихователя дитячого садка», 1937).

Іншою характерною рисою періоду 20–30-х років ХХ століття став розвиток закладів із підготовки дошкільних працівників: Інститут народної освіти, Вищі трирічні педагогічні курси, педагогічні технікуми, педагогічні факультети інститутів соціального виховання, міжрайонні педагогічні курси. Крім стаціонарних відділень, відкривалися заочні та вечірні відділення. У середині 20-х років діяли три інститути з підготовки фахівців із дошкільного виховання в Києві, Харкові та Одесі. У зв'язку з реорганізацією та розвитком суспільного дошкільного виховання на початку 30-х років відкриваються педагогічні технікуми, у яких здійснювалася підготовка вихователів дошкільних установ, та педагогічні (дошкільні) факультети інститутів соціального виховання, у яких готували організаторів дошкільних закладів. У навчальних планах серед профільних предметів з'явився курс «Організація і планування дошкільної справи». Існувало також і заочне інструктування вихователів через радіомовлення (1931–1933) [6; 8].

Значний вплив на розвиток теорії та практики суспільного дошкільного виховання в Україні здійснювали Всеросійські з'їзди з дошкільного виховання. Українські делегації брали участь у роботі всіх чотирьох з'їздів (1919, 1921, 1924, 1928). Прийняті на них рішення, постанови, як правило, враховувались українськими педагогами у практиці. Слід зазначити, що на цих з'їздах обговорювалися питання концептуального характеру, і нерідко їх рішення призводили до значних змін у змісті та організації дошкільного виховання [8].

Кінець 30-х років ХХ століття – період, коли в результаті напрацювань науковців і практиків були закладені організаційно-змістові засади методичної роботи, затверджено «Керівництво для вихователів дитячого садка» (1938), у якому було сформовано теоретичні, організаційні та методичні основи діяльності дошкільних навчальних закладів в Україні. У 1939 р. відбулося возз'єднання українських земель. Це позначилось і на системі освіти: для всіх п'ятнадцяти республік були визначені теоретичні, організаційні й методичні основи діяльності закладів дошкільного виховання на наступних 50 років.

Не всі прогресивні ідеї того часу, що стосувалися методичної роботи дошкільних працівників, висловлені науковцями та практикаками в галузі дошкільної педагогіки, були втілені в життя. Це було зумовлено специфікою соціально-політичної ситуації в першій соціалістичній державі світу, до складу якої увійшла Україна. Тому вивчення історико-педагогічного досвіду в окреслених рамках дослідження розглядаємо як одну зі стратегій інноваційного розвитку системи дошкільної освіти в Україні.

Висновки. Аналіз теоретичних джерел засвідчує, що 20–30-ті роки ХХ століття – період широкого розгортання мережі закладів дошкільного виховання, визначення змісту дошкільної освіти, впровадження нових